

УДК 336.64:339.5

Ткаченко Н. Б., к.е.н., доцент,
доцент ДННУ «Академія фінансового управління»

Грачов В. О., аспірант
ДННУ «Академія фінансового управління»

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Світова економіка дедалі більше функціонує у стані нестабільності та непередбачуваності. Події останніх років продемонстрували, наскільки швидко можуть змінюватися умови міжнародної торгівлі та фінансового співробітництва. Воєнно-політичні конфлікти, економічні санкції, зростання енергетичних цін, інфляційні хвилі, коливання валютних курсів і різкі зміни у політиці провідних держав формують складне середовище для діяльності компаній, що беруть участь у міжнародних закупівлях. Кожен контракт, укладений у цій сфері, супроводжується значними фінансовими ризиками, які можуть поставити під загрозу не лише стабільність окремого підприємства, а й економічну безпеку держави.

Для України ця проблема має особливу актуальність. Економіка країни є відкритою та залежною від зовнішніх ринків. В умовах війни та одночасної інтеграції у світове господарство значна частина імпорту припадає на товари критичного значення: енергоносії, обладнання, продукцію для оборонної промисловості та аграрного сектору. За даними Державної митної служби України, у 2024 році загальний обсяг імпорту товарів склав 70,7 млрд. дол., а основними категоріями були машини, устаткування та транспорт (65% імпорту, або \$25 млрд) та продукція хімічної промисловості (16,6%) [1]. Будь-які зриви постачань чи непередбачені зміни у фінансових умовах можуть призвести до серйозних наслідків для розвитку ключових галузей. Наприклад, негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами України у 2024 році сягнуло 29,018 млрд.дол. [2], що підкреслює високу залежність від імпорту та критичну важливість ефективного управління фінансовими ризиками, які впливають на цей показник. Тому вміння ідентифікувати, оцінювати та управляти ризиками міжнародних закупівель перетворюється на стратегічне завдання.

Фінансові ризики у сфері міжнародних закупівель мають багатовимірний характер. Найбільш очевидними є валютні ризики, пов'язані з коливаннями курсів, що прямо впливають на вартість контрактів і фінансовий результат компаній. Кредитні ризики виникають у випадках неплатоспроможності контрагентів чи затримок у розрахунках. Санкційні ризики створюють нові обмеження для виходу на ринки та можуть змінити правила гри буквально за кілька днів. Логістичні ризики посилюються блокуванням транспортних маршрутів, що стало особливо відчутним у часи війни та пандемії. Нарешті, з розвитком цифрових технологій зростає ймовірність інформаційних ризиків – кібератак і шахрайства, які здатні паралізувати міжнародні розрахунки. Згідно з оцінками, непрямі економічні втрати України від військових дій, зокрема, припадають на торгівлю

(450,5 млрд.дол.) та промисловість і будівництво (410 млрд.дол.) [3], де міжнародні закупівлі відіграють ключову роль.

Актуальність управління такими ризиками визначається тим, що вони рідко діють ізольовано. Зазвичай поєднання кількох негативних факторів створює ефект доміно: валютні коливання спричиняють кредитні проблеми, санкції ведуть до зриву логістики, а інформаційні атаки підривають довіру партнерів. Підприємства, які не мають системного підходу до управління ризиками, опиняються у ситуації постійної реакції на кризи замість проактивної підготовки. Це знижує їхню конкурентоспроможність і ускладнює розвиток.

Проблема також полягає у недостатній диверсифікації інструментів ризик-менеджменту, якими користуються українські компанії. Найчастіше підприємства застосовують лише базові методи: страхування та окремі форми хеджування. Такі інструменти важливі, проте вони не здатні повною мірою забезпечити стійкість у сучасному глобальному середовищі. Наприклад, на світовому ринку валютних операцій щоденний обіг сягає 10 трлн.дол., причому FX-свопи (один з ключових інструментів хеджування) складають близько 42 % обсягу [4]. Водночас, використання складних похідних фінансових інструментів для хеджування валютних ризиків українськими компаніями досі залишається обмеженим через недосконалість інфраструктури та регуляторного поля. Необхідний комплексний ризик-орієнтований підхід, який інтегрується у всі рівні управління підприємством, від стратегічного планування до щоденних операцій.

Велике значення у цьому процесі відіграє інституційна підтримка. Розвинені країни використовують експортно-кредитні агентства для мінімізації ризиків зовнішньої торгівлі. В Україні така структура також існує, проте її можливості досі не розкриті повною мірою. Розширення спектра інструментів гарантування і страхування, а також підвищення прозорості та ефективності діяльності відповідних інституцій дозволило б суттєво знизити рівень фінансових загроз для вітчизняних експортерів та імпортерів.

Окремої уваги заслуговує цифровий вимір управління ризиками. Використання технологій аналізу великих даних дає змогу відслідковувати динаміку ринків і поведінку контрагентів у режимі реального часу. Прогнозна аналітика допомагає будувати сценарії розвитку подій та визначати оптимальні стратегії реагування. Блокчейн-технології здатні забезпечити прозорість і незмінність умов контрактів, що особливо важливо в умовах дефіциту довіри. Штучний інтелект дозволяє швидко виявляти аномалії та ознаки шахрайства, запобігаючи значним фінансовим втратам. Усе це свідчить про те, що цифрові технології стають невід'ємною складовою сучасного ризик-менеджменту у сфері міжнародних закупівель.

Практичне значення впровадження системного управління ризиками полягає у здатності знизити витрати, підвищити стабільність фінансових потоків і створити умови для довгострокового розвитку. Для підприємств це означає можливість планувати діяльність із більшою впевненістю та розширювати співпрацю з іноземними партнерами. Для держави – зміцнення експортного потенціалу, підвищення інвестиційної привабливості та посилення економічної безпеки. Для освітньої та наукової сфери – формування нових компетентностей у сфері фінансів і ризик-менеджменту, необхідних для підготовки сучасних фахівців.

Таким чином, актуальність управління фінансовими ризиками у міжнародних закупівлях для України не потребує додаткових підтверджень. Це завдання є ключовим для забезпечення конкурентоспроможності підприємств, стійкості економіки та безпеки держави. Подальші зусилля мають бути спрямовані на інтеграцію ризик-орієнтованого підходу у корпоративне управління, розвиток інституційної підтримки та активне застосування цифрових технологій. Тільки за таких умов можна перетворити міжнародні закупівлі з джерела потенційних загроз на потужний інструмент економічного зростання та інтеграції України у глобальний ринок.

Список використаних джерел

1. Національний інститут стратегічних досліджень. (2025). *Зовнішня торгівля України товарами: підсумки 2024 року*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-pidsumky-2024-roku> (використано дані про загальний обсяг та структуру імпорту 2024 року).
2. Державна служба статистики України. (2025). *Зовнішня торгівля України товарами за 2024 рік (експрес-випуск)*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-za-2024-rik-ekspres-vypusk> (використано дані про негативне сальдо зовнішньої торгівлі за 2024 рік).
3. Втрати ІТ-сектора через війну склали \$19,3 млрд. Звіт KSE про економічні збитки в Україні (2024). DOU. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dou.ua/lenta/news/IT-sector-losses-in-war/> (використано дані про непрямі втрати України від військових дій).
4. РБК-Україна. (2025). *Світовий ринок валютних операцій зріс до 10 трильйонів доларів на день*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.rbc.ua/rus/news/svitoviy-rinok-valyutnih-operatsiy-zris-10-1759297856.html> (використано дані про обіг на світовому ринку валютних операцій).